

Uluslararası Kataloglama İlkeleri Bildirgesi

*Statement of International Cataloguing Principles**

Çev.: Elsa Bitri**, Hasan S. Keseroğlu***

Öz

1961 yılında Paris'te düzenlenen Uluslararası Kataloglama İlkeleri Konferansı'nda onaylanan 'Paris İlkeleri' olarak bilinen İlkeler Bildirgesi, uluslararası kataloglama standardına bir temel oluşturmuştur. O zamandan beri dünya çapında geliştirilen kataloglama kurallarının pek çoğu, bu ilkeleri tam olarak ya da en azından büyük oranda izlemektedir. 40 yılı aşkın bir süre sonra, teknolojinin gelişmesi ve kütüphane kullanıcılarının beklentilerinin artması sonucunda dünya genelinde katalogcular ve kullanıcılarının OPAC (Çevrimiçi Kütüphane Kataloğu) kullandıkça, genel bir uluslararası kataloglama ilkeleri setinin oluşturulması daha fazla tercih edilmiştir. IFLA, bu gereksinim ve beklentileri giderecek, çevrimiçi kütüphane kataloglarında ve ötesinde uygulanabilir ve temelde kullanıcılara katalog kullanım kolaylığı sağlama amacına hizmet eden yeni ilkeler geliştirmiştir. Bu çalışmada, Uluslararası Kataloglama İlkeleri ve temel özellikleri tanıtılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kataloglama; kataloglama ilkeleri; IFLA.

Abstract

The Statement of Principles – commonly known as the “Paris Principles” – approved by the International Conference on Cataloguing Principles in 1961. Has served as a basis for international standardization in cataloguing. Most of the cataloguing codes that were developed worldwide since that time followed the Principles strictly, or at least to a high degree. Over forty years later, with developing Technologies and increasing expectations of library users, having a common set of international cataloguing principles has become even more desirable as cataloguers and their clients use OPACs (Online Public Access Catalogues) around the world. IFLA has produced a new statement of principles that are applicable to online library catalogues and beyond, which basically serve to the convenience of catalogue users. This study introduces International Cataloguing Principles and their basic properties.

Keywords: Cataloguing; cataloguing principles; IFLA.

Giriş

'Paris İlkeleri' olarak bilinen İlkeler Bildirgesi, 1961¹ yılında, Paris'te Uluslararası Kataloglama İlkeleri Konferansı tarafından onaylanmıştır. Uluslararası kataloglama standardına bir temel olarak hizmet etme amacına ulaşmıştır ki o zamandan beri dünya çapında geliştirilen kataloglama kurallarının pek çoğu, bu ilkeleri tamı tamına ya da en azından büyük oranda izlemektedir.

* IFLA Statement of International Cataloguing Principles başlıklı dokümanın çevirisi olup, metnin orijinali için bkz. http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/icp/icp_2009-en.pdf

** Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ebitri@kastamonu.edu.tr

*** Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: keseroglu@kastamonu.edu.tr

¹ International Conference on Cataloguing Principles (Paris : 1961). Report. – London : International Federation of Library Associations, 1963, s. 91-96. Ayrıca elde edilebilir: Library Resources and Technical Services, c. 6 (1962), s. 162-167; ve Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, Library Associations, 1963, s. 91-96. – Annotated edition / with commentary and examples by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

40 yılı aşkın bir süre sonra, dünya genelinde katalogcular ve kütüphane kullanıcıları çevrimiçi kütüphane katalogları (OPAC) kullandıkça, genel bir uluslararası kataloglama ilkeleri setinin oluşturulması daha istenir olmuştur. Şimdi, 21. yüzyılın başında, IFLA tarafından, çevrimiçi kataloglar ve daha fazlası için uygulanabilir yeni ilkeler geliştirilmiştir. Bu ilkelerden ilki, katalog kullanıcılarının kullanım kolaylığına hizmet etmektir.

Bu Bildirge, metinsel yapıtlardan tüm materyal türlerine ve kütüphane kataloglarında kullanılan bir girişin seçim ve biçiminden bibliyografik ve yetke verilerinin tüm yönlerine kadar Paris İlkelerinin kapsamını yeniden değiştirmekte ve genişletmektedir. Bildirge yalnız kataloglama kurallarının ilke ve hedeflerini (örneğin katalogun işlevleri) içermekle kalmıyor, aynı zamanda uluslararası düzeyde kataloglama kurallarında yer alması gereken yönlendirici kurallar ile arama ve erişim becerileri konusunda kılavuzluğu da içeriyor.

Bu bildirge aşağıdaki öğeleri kapsar:

1. Kapsam
2. Genel İlkeler
3. Varlıklar, Nitelikler ve İlişkiler
4. Kataloglamanın Amaçları ve İşlevleri
5. Bibliyografik Niteleme
6. Erişim Noktaları
7. Arama Becerilerinin Temelleri

Bu bildirge, dünyanın önemli kataloglama geleneklerine² ve IFLA'nın FRBR³ (Bibliyografik Kayıtlar için İşlevsel Gereklere) kavramsal modeline dayanır.

Bu Bildirge ile bibliyografik ve yetke verilerinin uluslararası düzeyde paylaşımının artırılması ve kataloglama kuralları geliştiricilerine ve uluslararası kataloglama kuralları geliştirme çalışmalarına yön gösterilmesi ümit edilmektedir.

1. Kapsam

Burada belirlenen ilkeler kataloglama kurallarının gelişimine kılavuzluk etmeyi hedefler. İlkeler, bibliyografik ve yetke verileri ile mevcut kütüphane kataloglarına uygulanabilir. Ayrıca, kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer topluluklar tarafından oluşturulan bibliyografyalar ve veri dosyalarına da uygulanabilir.

İlkelerin amacı, her türden bibliyografik kaynağın niteleyici ve konu temelli olarak kataloglanması için uygun bir yaklaşım sağlamaktır.

² Cutter, Charles A.: Rules for a Dictionary Catalog. 4th ed., rewritten. Washington, D.C.: Government Printing office, 1904; Ranganathan, S.R.: Heading and Canons. Madras [India]: S. Viswanathan, 1955; and Lubetzky, Seymour. Principles of Cataloging. Final Report. Phase I: Descriptive Cataloging. Los Angeles, Calif.: University of California, Institute of Library Research, 1969.

³ *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final report.* – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19) <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> IFLA Web sayfasında bulunabilir (Eylül 1997 versiyonunun Şubat 2008 tarihinde düzeltilen biçimi). FRBR modeli FRAD (*Functional Requirements for Authority Data*) ve FRSAD (*Functional Requirements for Subject Authority Data*) modelleri bağlamında genişletilecektir.

2. Genel İlkeler

Kataloglama kurallarının yapısına yön gösteren birçok ilke vardır⁴. En önemli ilke kullanıcı kolaylığı ilkesidir⁵.

2.1 Kullanıcı kolaylığı. Erişim için niteleme ve denetimli ad biçimlerini oluşturma kararları alınırken kullanıcı düşünülmelidir/akılda tutulmalıdır.

2.2 Yaygın kullanım: Nitelemede ve erişimde kullanılan sözcükler, kullanıcıların büyük bir çoğunluğunun kullandığı sözcüklerle uyumlu olmalıdır.

2.3 Temsiliyet: Adların nitelenmesi ve denetimli biçimleri, bir varlığın kendini niteleme biçimine dayanmalıdır.

2.4 Doğruluk: Nitelenen varlık aslına sadık bir biçimde tanımlanmalıdır.

2.5 Yeterlilik ve gereklilik: Yalnızca kullanıcının görevlerini gerçekleştirebilmesi için gerekli olan ve bir varlığı niteleyen veri öğeleri ve adların denetimli biçimleri kullanılmalıdır.

2.6 Anlamlılık: Veri öğeleri bibliyografik açıdan anlamlı olmalıdır.

2.7 Ekonomik olmak: Bir amaca ulaşmak için seçenek yollar mevcut ise, en tutumlu yol yeğlenmelidir (örneğin; en düşük maliyet ya da en basit yaklaşım)

2.8 Tutarlılık ve standartlaşma: Niteleme ve erişim noktalarının yapısı mümkün olduğu kadar çok standartlaştırılmalıdır. Bu standartlaşma, daha fazla tutarlılık sağlar, ve buna karşılık bibliyografik ve yetke verileri paylaşımını artırır.

2.9 Bütünleşme: Tüm materyal türlerinin nitelemeleri ve tüm varlık türlerinin adlarının denetimli biçimleri elden geldiğince genel geçer kurallara dayandırılmalıdır.

Kataloglama kuralları, *savunulabilir* olmalı, *isteğe bağlı* olmamalıdır. Bu ilkelerin belirli durumlarda birbiriyle çelişebileceği kabul edilir; bu nedenle savunulabilir ve pratik bir çözümün bulunması önemlidir.

3. Varlıklar, Nitelikler ve İlişkiler

Bir kataloglama kuralı, varlıkları, nitelikleri ve ilişkileri bibliyografik evrenin kavramsal modelinde⁶ tanımlandığı biçimiyle göz önünde bulundurulmalıdır/dikkate alınmalıdır.

3.1. Varlıklar

Aşağıdaki varlıklar bibliyografik ve yetke veri ile temsil edilebilir:

Yapıt

Anlatım

Gösterim

Parça

Kişi

Aile

⁴ Bibliyografik literatüre dayanarak özellikle, Svenonius, Elaine'nin tanımladığı Ranganathan ve Leibnitz. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000, p. 68. Konu tezaurusu ile ilgili olarak çeşitli ilkeler vardır ancak bu Bildirgede yer almamıştır.

⁵ 2.2'den 2.9 kadarki ilkeler belirli bir sırada değildir.

⁶ IFLA'nın kavramsal modelleri: FRBR, FRAD ve FRSAD'dır.

Tüzel kiři⁷

Kavram

Obje

Olay

Yer⁸

3.2. Nitelikler

Her bir varlığı belirleyen nitelikler, veri ögeleri olarak kullanılmalıdır.

3.3. İlişkiler

Varlıklar arasındaki bibliyografik açıdan anlamlı ilişkiler belirlenmelidir.

4. Kataloğun Hedef ve İşlevleri⁹

Katalog kullanıcıya aşağıdaki işlemleri gerçekleştirmeye olanak sağlayan etkin ve etkili bir araç olmalıdır.

4.1. Kaynakların niteliklerini ya da ilişkilerinin kullanıldığı bir arama sonucunda derlemedeki bibliyografik kaynakları bulmak

4.1.1. Tek bir kaynağı bulmak

4.1.2. Aşağıdaki ögeleri temsil eden kaynakları bulmak

Aynı yapıta ait tüm kaynaklar

Aynı anlatımı içeren tüm kaynaklar

Aynı gösterimi örneklendiren tüm kaynaklar

Bir kişi, aile veya tüzel kişi ile ilgili tüm kaynaklar

Belirli bir konu ile ilgili tüm kaynaklar

Genellikle bir arama sonucunun ikincil sınırlayıcısı olarak diğer ölçütler (dil, yayın yeri, yayın tarihi, içerik türü, taşıyıcı tipi, vb.) ile tanımlanan tüm kaynaklar.

4.2. Bir bibliyografik kaynağı ya da temsilcisini belirlemek (yani, nitelenen varlığın aranan varlıkla aynı olup olmadığını doğrulamak, benzer özellikleri olan iki ya da daha fazla varlığı birbirinden ayırt etmek)

4.3. Kullanıcı gereksinimlerine uygun olan bibliyografik kaynakları seçmek (yani, ortam, içerik, taşıyıcı vb. açısından kullanıcı gereksinimlerini karşılayan kaynağı seçmek veya kullanıcı gereksinimlerine uygun olmayan kaynağı reddetmek).

4.4. Tanımlanan parçaya erişebilmek (yani, kullanıcıya bir parçayı satın alma, ödünç, vb. yollarla elde etmesini olanaklı kılacak bilgiyi sağlamak).

4.5. Bir katalog içinde ve ötesinde gezinebilmek (yani, bibliyografik ve yetke verilerinin mantıksal düzenlenmesi ve yapıt, anlatım, gösterim, parça, kişi, aile, tüzel kişi, kavram, obje, olay ve yerler arasındaki ilişkilerin sunulması yoluyla)

⁷ Kişi, Aile ve Tüzel kişi, FRBR modelinde tanımlanan 2. Grup varlıklarıdır.

⁸ Kavram, Objeye, Olay ve Yer, FRBR modelinde tanımlanan 3. Grup varlıklarıdır. Bu varlıkların herbiri yapıt ile konusal ilişkin de olabilir.

⁹ 4.1-4.5 Svenonius, Elanیه dayandır. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000.

5. Bibliyografik Nitelme

5.1. Genelde her bir gösterim için ayrı bir bibliyografik nitelme oluşturulmalıdır.

5.2. Bir bibliyografik nitelme genellikle gösterimin bir temsilcisi olarak parçaya dayandırılmalı ve cisimlenen yapıt(lar)a ve anlatım(lar)a ilişkin nitelikler içermelidir.

5.3. Niteleyici veri uluslararası düzeyde kabul edilmiş bir standarda¹⁰ dayandırılmalıdır.

5.4. Nitelme, katalog ya da bibliyografik dosyasının amacına bağlı olarak farklı bütünlük düzeylerinde olabilir. Bütünlük düzeyi hakkındaki bilgi kullanıcıya iletilmelidir.

6. Erişim Noktaları

6.1. Genel

Bibliyografik verilere ve yetke verilerine ulaşmak için kullanılan erişim noktaları, genel ilkelere (bkz. 2. Genel İlkeler) göre hazırlanmalıdır. Erişim noktaları denetimli ya da denetimsiz olabilir.

6.1.1. Kişi, aile, tüzel kişi, yapıt, anlatım, gösterim, kavram, obje, olay ve yerler gibi varlıkların yetkili ve değişik ad biçimleri için denetimli erişim noktaları sağlanmalıdır. Denetimli erişim noktaları, kaynaklar setinin bibliyografik kayıtlarını düzenlemede gerekli tutarlılığı sağlar.

6.1.1.1. Yetke kayıtlar, adların yetkili biçimleri, adların değişik biçimleri ve erişim noktaları olarak kullanılan tanımlayıcıları denetlemek için oluşturulmalıdır.

6.1.2. Denetimsiz erişim noktaları adlar, başlıklar (örneğin gösterimde gösterildiği durumu ile başlık) kurallar, anahtar sözcükler vb. yetke kayıtlarında denetlenmeyen ögeler için bibliyografik veri olarak sunulabilir.

6.2. Erişim Noktalarının Seçimi

6.2.1. Bir bibliyografik kaydın erişim noktalarını, kaynakta cisimleştirilen yapıt anlatıma ilişkin (denetimli) yetkili erişim noktalarını, gösterim başlığını (genellikle denetimsiz) ve yapıtın yaratıcı(ları)sı için belirlenen yetkili erişim noktalarını kapsamalıdır.

6.2.1.1. Yaratıcı olarak Tüzel kişi: Tüzel kişi, kurumun ortak düşünce ya da eylemlerini temsil eden yapıtların yaratıcısı olarak düşünülmelidir. Bunun yanı sıra, yapıtın doğasıyla bağlantılı olarak ele alındığında başlığın ifadesi, tüzel kişinin yapıtın içeriğinden ortak ve kurumsal olarak sorumlu olduğunu açık bir biçimde belirtir. Yapıttan sorumlu tek bir kişi olduğunda da, eğer o kişi tüzel kişinin yetkili bir çalışanı veya memuruysa, aynı durum geçerlidir.

6.2.2. Ek olarak, nitelenen bibliyografik kaynağı bulmak ve belirlemek açısından önemli varsayılan kişi, aile, tüzel kişi ve konular için yetkili erişim noktalarının bibliyografik kayıtlarına da erişim noktaları sağlanmalıdır.

6.2.3. Varlığın yetkili ad biçimleri kadar Yetkili adın ayırmalı biçimleri de yetke kaydına erişim noktaları olarak eklenmelidir.

6.2.4. Ek erişim, ilgili varlıkların adları aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

6.3. Yetkili Erişim Noktaları

Bir varlığın adı için yetkili erişim noktası, varlığın tanımlayıcıları ve adın çeşitli biçimleri ile

¹⁰ Kütüphane topluluğu için uluslararası düzeyde kabul edilmiş standart *Uluslararası Bibliyografik Nitelme Standardı*'dir (*International Standard Bibliographic Description*).

birlikte bir yetke kaydına kaydedilmelidir. Bir yetkili erişim noktasına standart görüntüleme biçimi olarak gereksinim duyulabilir.

6.3.1. Yetkili erişim noktaları bir standarda dayalı olarak oluşturulmalıdır.

6.3.2. Yetkili Erişim Noktalarının Dili ve Yazı Düzeni

6.3.2.1 Adlar birden fazla farklı dil ve /veya yazı düzeniyle ifade edildiğinde adın yetke erişim noktası tercihi, özgün dil ve yazıda ifade edilen yapının gösterimlerinde bulunan bilgisine dayanarak yapılmalıdır.

6.3.2.1.1. Ancak özgün dil ve yazı katalogda kullanılmıyorsa, yetkili erişim noktası gösterimlerde ya da katalog kullanıcıları için en uygun dil ya da yazı düzenindeki referans kaynaklarında bulunan biçimlere dayandırılabilir.

6.3.2.1.2. Erişim, adın yetkili biçimi ya da adın değişik bir biçimi olsa da, denetimli erişim noktası yoluyla mümkün olduğunca özgün dil ve yazı biçiminde sağlanmalıdır.

6.3.2.2. Eğer başka alfabe ile yazmak isteniyorsa, yazı dönüştürmede uluslararası bir standart izlenmelidir.

6.3.3. Yetkili erişim noktası seçimi

Bir varlığın yetkili erişim noktası için yeğlenen ad, gösterimlerde yaygın olarak bulunan ya da katalog kullanıcılarına uygun danışma kaynaklarında genel kabul görmüş (örneğin ‘tanınan adı’) biçimiyle, varlığı tutarlı bir biçimde belirleyen ada dayandırılmalıdır.

6.3.3.1. Kişi, Aile ve Tüzel kişi için Yetkili Erişim Noktasının Seçimi

Bir kişi, aile ya da tüzel kişi, değişik ad ya da değişik ad biçimleri kullanırsa, her bir farklı kimlik için bir ad ya da adın bir biçimi yetkili erişim noktası olarak seçilmelidir.

6.3.3.1.1. Gösterimlerde ve/veya danışma kaynaklarında bir adın çeşitli biçimleri varsa ve bu çeşitlilik aynı adın farklı sunumlarına dayanıyorsa (örneğin uzun ve kısa biçimi) aşağıdaki durumlara göre seçim yapılmalıdır:

6.3.3.1.1.1. Resmi ad yerine, gösterildiği durumda yaygın olarak kullanılan (ya da tanınan) ad kullanılmalıdır; ya da

6.3.3.1.1.2. Yaygın olarak kullanılan ya da bilinen ad konusunda herhangi bir belirti olmadığı durumlarda, resmi ad kullanılmalıdır.

6.3.3.1.2. Eğer bir tüzel kişi bir adı önemsiz olarak nitelendirilemeyecek biçimde ayrımlı bir ad olarak kullanıldıysa anlamlı bir ad değişikliği ile belirlenen her varlık yeni bir varlık olarak düşünülmelidir. Her bir varlığın ilgili yetke verisi, genellikle tüzel kişi adlarının önceki ve sonraki yetke biçimleri ilişkilendirilerek, bağlantılanmalıdır,

6.3.3.2. Yapıt ve Anlatım için Yetkili Erişim Noktası Seçimi

Bir yapıtın birçok başlığı varsa, başlıklardan biri yapıtın yetkili erişim noktası olarak yeğlenmelidir.

6.3.4. Yetkili Erişim Noktası için Ad Biçimi

6.3.4.1. Kişiler için Ad Biçimi

Bir kişinin adı birden fazla sözcükten oluşursa yetkili erişim noktası için ilk sözcüğün seçimi,

gösterimlerde ya da danışma kaynaklarında bulunduğu biçimde, o kişi ile ilişkili dil ve ülke kurallarına uygun yapılmalıdır.

6.3.4.2. Aileler için Ad Biçimi

Bir ailenin adı birden fazla sözcükten oluşuyorsa yetkili erişim noktası için ilk sözcüğün seçilmesi, gösterimlerde ya da danışma kaynaklarında bulunduğu biçimde, o aile ile ilişkili dil ve ülke kurallarına uygun yapılmalıdır.

6.3.4.3. Tüzel Kişiler için Ad Biçimi

Tüzel kişi yetkili erişim noktası, gösterimlerde ya da referans kaynaklarında olduğu biçimde, aşağıdaki durumlar dışında doğrusal düzen içinde verilmelidir:

6.3.4.3.1. Tüzel kişi bir yetki alanı ya da bölgesel yetkenin bir parçası ise yetkili erişim noktası, katalog kullanıcılarının gereksinimlerine en uygun dil ve yazı düzeninde kullanılan bölge adı biçimini içermelidir.

6.3.4.3.2. Tüzel kişi adı kurumsal bağlılık ya da bağlılık işlevi gerektirdiğinde ya da kurumsal bağlılık bağlamında bir alt kurumu belirlemede yetersiz kalıyorsa, yetkili erişim noktası üst kurumun adıyla başlamalıdır.

6.3.4.4. Yapıtlar/Anlatımlar için Ad Biçimi

Bir yapıt, anlatım, gösterim ya da parça için yetkili erişim noktası, tek başına (anlamalı) bir başlık olabildiği gibi yapıtın yaratıcı(ları)sı için yetkili erişim noktaları ile birleştirilmiş bir başlık da olabilir.

6.3.4.5. Adlar arasında ayırım yapmak

Eğer gerekli ise, bir varlığı aynı addaki diğer varlıklardan ayırmada, bir varlığın yetkili erişim noktalarının bir parçası olarak daha fazla tanımlama özellikleri eklenmelidir. İstenmesi durumunda, aynı tanımlayıcı özellikler, bir adın değişik biçimlerinin bir parçası olarak da eklenebilir.

6.4. Değişik Adlar ve Adın Değişik Biçimleri

Yetkili erişim noktası olarak seçilen ad ne olursa olsun, denetimli erişim için değişik adları ve adın değişik biçimlerini de içermelidir.

7. Arama Becerilerinin Temelleri

7.1. Arama

Erişim uçları, 1) bibliyografik ve yetke kayıtlarına ve ilgili bibliyografik kaynaklara güvenilir erişim sağlayan ve 2) arama sonuçlarını sınırlandıran bibliyografik ve yetke kayıtları öğeleridir.

7.1.1. Arama Araçları

Ad, başlık ve konular var olan kütüphane kataloğunda ve bibliyografik dosyada bulunan her türlü araç yoluyla (adın uzun biçimi, anahtar sözcükler, sözcük grupları, kestirmeler, tanımlayıcılar, vb.) aranabilir ve erişilebilir olmalıdır.

7.1.2. Temel erişim noktaları

Temel erişim noktaları, bibliyografik ve yetke kaydından bulunan her bir varlığın ana nitelikleri ve ilişkilerine dayanan erişim noktalarıdır.

7.1.2.1. Bibliyografik kayıtlardaki temel erişim noktaları şunları içerir:

Yaratıcının adı ya da birden fazla ad varsa ilk sırada yer alan adın yetkili erişim noktası
Yapıt adı/anlatım için yetkili erişim noktası (yaratıcı için yetkili erişim noktasını da kapsıyor)

Gösterimin doğru başlığı ya da sağlanan başlık

Yayın tarihleri ya da gösterimin yayımlandığı tarih

Yapıt için denetimli konu terimleri ve/veya sınıflama numaraları

Tanımlanan varlığın standart numaraları, tanımlayıcıları, anahtar sözcükleri

7.1.2.2. Yetke kayıtlardaki temel erişim noktaları şunları içerir:

Varlığın yetkili adı ya da başlığı

Varlığın tanımlayıcıları

Varlığın değişik adları ve adın değişik biçimleri ya da varlığın başlığı

7.1.3. Ek Erişim Noktaları

Bibliyografik niteleme ya da yetke kaydının diğer alanlarının nitelikleri, aramada isteğe bağlı erişim noktası, bir filtreleme ya da sınırlandırma aracı olarak kullanılabilir.

7.1.3.1. Bibliyografik kayıtlardaki bu tür nitelikler aşağıdakilerle sınırlı kalmamak üzere şunları kapsar:

İlk yaratıcıdan sonraki yaratıcıların adları

Yaratıcı dışındaki işlevlerdeki kişi, aile ya da tüzel kişi adları (örneğin uygulayıcıları, oynayanlar)

Değişik başlıklar (örneğin, koşut başlık, alt başlık)

Dizi için yetkili erişim noktaları

Bibliyografik kayıt tanımlayıcıları

Gösterimde cisimlerin ifadenin dili

Yayın yeri

İçerik türü

Taşıyıcı tipi

7.1.3.2. Yetke kayıtlardaki bu tür nitelikler, bunlarla sınırlı kalmamak üzere aşağıdakileri kapsar:

İlgili varlıkların adları ya da başlıkları

Yetke kayıt tanımlayıcıları

7.2. Erişim

Aynı erişim noktası ile arama sonucunda birçok kayda ulaşıyorsa, bu kayıtlar katalog kullanıcılarına uygun mantıklı bir düzende belirtilmeli, tercihen erişim noktası ve yazısına uygun bir standarda göre yapılmalıdır.

UKİ Sözlüğü

Bu sözlük Uluslararası Kataloqlama İlkeleri Bildirgesinde (UKİB) yer alan ve belli bir biçimde) kullanılan terimleri kapsar (sadece geleneksel sözlük tanımı değildir). Sözlüğün sonunda, IME

ICC katılımcılarının dikkat çekmek istediği, Paris İlkelerinde ya da daha önceki kataloglama kurallarında kullanılan ve UKİ’de artık kullanılmayan terimler yer almaktadır.

BT = Geniş terim; NT = Dar terim; RT = İlgili terim

Ad – Bir varlığın bilinen karakter, sözcük ya da sözcük grubu ve/veya karakter grubu. Kişiyi, aileyi, tüzel kişiyi belirleyen karakterleri içerir; kavramların, objelerin, olayların ya da yerlerin bilinen terimlerini içerir; bir yapıta, biçime, gösterime ve parçaya verilen başlığı içerir. Bir erişim noktasının temeli olarak kullanılır.

[Kaynak: FRBR, FRAD’da değiştirildiği gibi]

Ayr. Bkz. **Erişim noktası [RT], Adın yetkili biçimi [NT], Denetimli erişim noktası [RT], Bilinen ad [NT], Yeğlenen ad [NT], Adın değişik biçimi [NT]**

Adın değişik biçimi – Bir varlık için yetkili erişim noktası olarak seçilmeyen adın biçimi. Bir varlığın yetke kaydına erişmek/ulaşmak için kullanılabilir ya da yetkili erişim noktasına bağlantı olarak sunulabilir.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. **Erişim noktası [BT], Yetkili erişim noktası [RT], Adın yetkili biçimi [RT], Denetimli erişim noktası [BT], Bilinen ad [RT], Ad [BT]**

Adın yetkili biçimi – Bir varlık için yetkili erişim noktası olarak seçilen adın biçimi

Ayrıca bakınız **Yetkili erişim noktası [RT], Bilinen ad [RT], Ad [RT], Yeğlenen ad [RT], Adın değişik biçimi [NT]**

Aile – Doğum, evlilik ya da benzer medeni durum ile ilişkilendirilmiş ya da kendini aile olarak tanıtan iki ya da daha fazla kişi.

[Kaynak: FRAD, IMC ICC tarafından değiştirilmiştir]

Anahtar başlık – **Süreğen** kaynağa ISSS Network tarafından verilen ve kaynağın ISSN’in ayrılmaz bir parçası olan tekbiçim ad. Anahtar başlık, uygun başlık ile aynı olabilir ya da tek biçimlilik kazandırmak için işleyen kurumun, yayın yeri, basım bilgisi gibi belirleyici ve/veya niteleyici öğelerin adın eklenmesiyle oluşturulabilir.

[Kaynak: ISBD]

Anlatım – Bir yapıtın ussal ya da sanatsal gerçekleştirimi.

[Kaynak: FRAD, FRBR]

Bibliyografik açıdan anlamlı – bibliyografik kaynaklar bağlamında belirli bir anlam ya da değer taşıyan varlığın ya da niteliğin veya ilişkinin kalitesi.

[Kaynak: IMC ICC]

Bibliyografik evren – kütüphane, arşiv, müze ve diğer bilgi toplulukları ile ilgili dermeler.

[Kaynak: IMC ICC]

Bibliyografik kayıt – bibliyografik kaynağa erişim sağlayan ve ilgili yapıt ve biçimleri belirleyen veri öğelerinin bütünü.

[Kaynak: IMC ICC]

Bibliyografik kaynak – Ussal ya da sanatsal çabanın ürünlerinden oluşan kütüphane bünyesinde ya da benzer dermelerde bulunan varlık. FRBR modelindeki bibliyografik kaynaklar Grup 1 varlıklardır: yapıt, biçim, gösterim ve parça.

[Kaynak: IMC ICC]

Bibliyografik niteleme – Bir bibliyografik kaynağı belirleyen bibliyografik verilerin **bütünü**.

[Kaynak: ISBD değiştirilmiş]

Ayr. Bkz. Niteleyici kataloqlama [RT]

Bilinen ad – Bir tüzel kişinin, yerin ya da şeyin resmi adı dışında bilinen veya tanınan adı.

[Kaynak: AAKK2]

Ayr. Bkz. Adın yetkili biçimi [RT], Ad [BT], Adın değişik biçimi [RT]

Denetimli erişim noktası – Yetke kayıta kaydedilen erişim noktası.

[Kaynak: GARR değiştirilmiş]

Denetimli erişim uçları, adın yetkili biçimlerini olduğu gibi değişik biçimler olarak tasarlanan adları da içerir. Bu adlar:

- Kişi, aile ve tüzel kişi adları
- Yaratıcının adı ile yapıtın başlığını birleştiren yapıtı ifade eden ad/başlık erişim noktası durumunda olduğu gibi yapıtların, biçimlerin, gösterimlerin ve parçaların adları (örneğin başlıklar),
- Olay, obje, kavram ve yer terimleri,
- Standart numara, sınıflama dizinleri gibi tanımlayıcılara dayanır.

Aynı ya da benzer adı olan varlıkları birbirinden ayırmak amacıyla ada kendiliğinden (*per se*) olarak diğer **öğeler** eklenebilir.

[Kaynak: FRAD modelin bir yetke dosya kanalıyla denetlenen adları ve terimlere odaklandığın ileri sürer]

Ayr. Bkz. Erişim noktası [BT], Yetkili erişim noktası [NT], Ad [RT], Denetimsiz erişim noktası [RT], Adın değişik biçimi [NT]

Denetimsiz erişim noktası – Bir yetke kaydı tarafından denetilmeyen bir erişim noktası.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. Erişim noktası [BT], Denetimli erişim noktası [RT]

Derme – 1. Birleştirilmiş ya da birlikte işlenmiş iki ya da daha fazla yapıtın ya da yapıt parçalarının oluşturduğu gerçek ya da sanal bütünlük. 2. Belirli bir kurum tarafından tutulan ya da oluşturulan bibliyografik kaynakların gerçek ya da sanal bütünlüğü.

[Kaynak: IMC ICC]

Erişim noktası – Bibliyografik ya da yetke dosyalarının arandığı ve tespit edildiği ad, terim, kural vb.

[Kaynak: GARR FRAD ve IME ICC için değiştirilmiş]

Ayrıca bakınız **Seçmeli erişim noktası [NT], Yetkili erişim noktası [NT], Denetimli erişim noktası [NT], Temel erişim noktası [NT], Ad [RT], Denetimsiz erişim noktası [NT], Adın değişik biçimi [NT]**

Gösterim – Bir yapıtın biçiminin fiziksel şekillenışı.

[Kaynak: FRAD, FRBR]

Bir gösterim, bir yapıt dermesini tek bir yapıtı ya da bir yapıtın bileşenini/öge/parçasını içerebilir. Gösterimler bir ya da birden fazla fiziksel birimde görünebilir.

[Kaynak: IMC ICC]

İçerik türü – İçeriğin ifade edildiği ve insan düşüncesinin algılanması beklenen temel iletişim biçimini yansıtan ad. İçerik türü hem yapıtın hem gösterimin niteliklerini yansıtır.

[Kaynak: RDA için Sözlük'ten Ocak 2008'de değiştirilmiştir]

İlişki – Varlıklar ya da durumlar arasındaki özel bağ.

[Kaynak: FRBR'ye dayalı]

Kavram – Soyut kavrayış ya da düşünce.

[Kaynak: FRAD (konularla ilişkilendirilmiş), FRBR]

Kişi – Bir birey ya da grup tarafından oluşturulan ya da uyarlanan bireysel ya da tek bir kimlik.

[Kaynak: FRBR, IME ICC tarafından FRAD'da değiştirildiği gibi]

Konu kataloglaması – denetimli konu terimleri ve/veya sınıflama numaraları sağlayan kataloglamanın bir bölümü.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. **Niteleyici kataloglama [RT]**

Niteleyici kataloglama – Tanımlayıcı ve konusal olmayan erişim uçları sağlayan kataloglamanın bir bölümü.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. **Bibliyografik niteleme [RT], Konu kataloglaması [RT]**

Nitelik – Varlığın bir özelliği. Nitelik, bir varlığın kendisinde olabilir ya da dışarıdan yüklenebilir.

[Kaynak: FRBR]

Normalleştirilmiş erişim noktası

Bkz. **Yetkili erişim noktası**

Obje – Maddesel bir şey.

[Kaynak: FRBR]

Olay – Bir eylem ya da olay.

[Kaynak: FRAD tüzel kişi olarak hareket etmeyenler konu olarak düşünülür, FRBR]

Parça – Bir gösterimin tek bir örneği.

[Kaynak: FRAD, FRBR]

Seçmeli erişim noktası – Bibliyografik ya da yetke veriye erişimi artırmak için temel erişim uçları yanında ek olarak kullanılabilen erişim noktası.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. Erişim noktası [BT], Temel erişim noktası [RT]

Tanımlayıcı – Tanımlayıcıların belirtilmiş olduğu yerde bir varlık ile ilişkilendirilen ve bir varlığı diğer varlıklardan ayırt etmeye yarayan bir numara, kural/kod, sözcük, sözcük grubu, logo, araç, vb.

[Kaynak: FRAD]

Taşıyıcı türü – Bir kaynağın içeriğini göstermek, oynatmak, çalıştırmak vb. için gerekli arabulucu araç türü ile birleştirilmiş, depolama ortamının formatını ve bir taşıyıcının barınağını yansıtan ad. Taşıyıcı türü gösterimin niteliklerini yansıtır.

[Kaynak: RDA için Sözlük'ten Ocak 2008'de değiştirilmiştir]

Temel erişim noktası – Bir kayda erişim ya da onun kimliğini sağlayan bibliyografik kayıt ve yetke kayıttaki ana özellik ya da ilişkilere dayanan erişim noktası.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. Erişim noktası [BT], Seçmeli erişim noktası [RT]

Temsilci – Bir kaynağın yaşam döngüsünde rol oynayan kişi (yazar, yayıncı, heykeltıraş, editör, yönetmen, besteci, vb.) ya da bir grup, aile, tüzel kişi, kütüphane, orkestra, ülke, federasyon, vb.) veya bir otomat (kayıt cihazı, yazılım çevirme programı vb. olabilir).

[Kaynak DCM Temsilcileri Çalışma Grubu]

Ayr. Bkz. Yaratıcı [NT]

Tüzel kişi – Belirli bir ad ile tanımlanan ve birim olarak görünen ya da görülebilir bir örgüt, kişiler grubu.

[Kaynak: FRAD'dan değiştirilmiş, FRBR]

Varlık – Bir bütün durumunda olan ve kendi kendine taşınabilen özelliği olan bir şey; bağımsız ya da ayrı varlığı olan bir şey; bir soyutlama, ideal kavram, düşünce objesi ya da doğüstü obje.

[Kaynak: Webster's 3.bs.]

FRBR ve FRAD'da varlık türleri örnekleri ussal ya da sanatsal çalışmaları (yapıt, anlatım, gösterim, parça); ussal ya da sanatsal içeriği oluşturan; içeriğin fiziksel üretimini ve

yayımlamasını sağlayan ya da ürünün korunmasından sorumlu temsilcileri (kişi, aile, tüzel kişiler); veya bir yapıtın konusunu (yapıt, anlatım, gösterim, parça, kişi, aile, tüzel kişi, kavram, obje, olay, yer) içerir.

[Kaynak: IME ICC]

Yapıt– Belirgin bir ussal ve sanatsal gösterim (örneğin ussal ya da sanatsal içerik)

[Kaynak: FRBR, IME ICC tarafından FRAD’da değiştirildiği gibi]

Yaratıcı – Bir yapıtın ussal ve sanatsal içeriğinden sorumlu kişi, aile ya da tüzel kişi.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayr. Bkz. Temsilci [BT]

Yeğlenen ad – Varlığın yetkili erişim noktasını oluşturmada temel olarak kullanılan kurallara ve standartlara göre seçilen varlığın adı.

Ayr. Bkz. Yetkili erişim noktası [RT], Adın yetkili biçimi [RT], Denetimli erişim noktası [RT], Bilinen ad [RT], Ad [BT]

[Kaynak: IMC ICC]

Yer – Bir yer/konum.

[Kaynak: FRBR]

Yetke kayıt – Bir varlığı belirleyen ve varlığın yetkili erişim noktasına erişimi ya da varlığın herhangi bir erişim noktasını gösterimini kolaylaştırmak için kullanılabilen öğelerin bütünü.

[Kaynak: IMC ICC]

Yetkili erişim noktası – Bir varlığın kurallara ya da standartlara göre oluşturulmuş ve yapılandırılmış yeğlenen denetimli erişim noktası.

[Kaynak: IMC ICC]

Ayrıca bakınız Erişim noktası [RT], İsmi yetkili biçimi [RT], Denetimli erişim noktası [NT], Yeğlenen ad [RT], Adın değişik biçimi [NT]

Kaynakça

AACR2 – *Anglo-American Cataloguing Rules*. – 2nd edition, 2002 revision. – Ottawa: Canadian Library Association; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals; Chicago: American Library Association, 2002-2005.

DCMI Agents Working Group – Dublin Core Metadata Initiative, Agents Working Group. 2003 (çalışma tanımları): <http://dublincore.org/groups/agents/> Sonuncu(final) rapor <http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/#classes-Agent>) adresinde bulunur

FRAD – *Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model – Final Report, 2008*.

FRBR – *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*. – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19) IFLA’nın Web sitesinde bulunabilir:

- <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (Eylül 1997, Şubat 2008’de değiştirilmiş ve düzeltilmiş)
- GARR** – *Guidelines for Authority Records and References*. 2nd ed., rev. – Munich : Saur, 2001. (IFLA UBCIM publications new series; v. 23) <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf> adresinde bulunabilir.
- IME ICC** – IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (1st-5th : 2003-2007), katılımcılardan gelen öneriler
- ISBD** – *International Standard Bibliographic Description (ISBD): preliminary consolidated edition*. – Munich : Saur, 2007. (IFLA Series on Bibliographic Control ; v. 31) http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf adresinde bulunabilir.
- RDA** – *RDA: Resource Description and Access. Glossary Draft*. 5JSC/Chair/11/Rev (Jan. 2008, Table1) <http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html#drafts> adresinde bulunabilir.
- Webster’s 3rd** – *Webster’s Third New International Dictionary*. – Springfield, Mass. : Merriam, 1976.

Kullanılmayan terimler

Bibliyografik birim *Bkz* **Gösterim**

Başlık *Bkz* **Yetkili erişim noktası, Denetimli erişimi noktası**

Kaynakça *Bkz* **Adın değişik biçimi**

Tek biçim başlık *Bkz* **Yetkili erişim noktası, Adın yetkili biçimi, Ad**